

Ключови думи:

секретно изобретение, секретен патент, изключително право, патентен монопол, класифицирана информация, държавна тайна, национална сигурност, отбрана на страната, свободно използване

Keywords:

Secret Invention, Secret Patent, Exclusive Right, Patent Monopoly, Classified Information, State Secret, National Security, National Defence, Free Use

**Prof. Veselina Maneva,
Ph.D.**

*Member of the Law
Department of New
Bulgarian University.*

*e-mail:
veselinamaneva@mail.bg*

Professor of Intellectual property law, Copyright law and Trade marks law.

*Areas of specialization:
Intellectual property law,
Copyright law and
Trade marks law.*

*Author of monographs and
articles in professional
periodicals in Bulgaria and
abroad.*

Veselina Maneva

**Legal Protection
of the Secret Invention.
Rights of the Inventor
and the Patent Holder**

This article analyses the legal regime of the secret invention in the current legislation. The essence of the exclusive right arising from the issued patent and its limitation with a view to the protection of the national security and defence of the country have been investigated. It has been established that the absence of publication of the application and of the issued patent is an obstacle to claiming infringement. The hypotheses of the „free use“ of the patented secret invention are considered. A comparison is made between the rights of the inventor, the patent holder and the user of the invention. Analysed the provisions, relating to the determination of the remuneration of the inventor. Special regard is attributed to the procedure for considering appeals against decisions to terminate proceedings at the Patent Office and to requests for the invalidity of a secret patent, indicating the shortcomings in the current legal framework. A proposal de lege ferenda was formulated to amend the patent law.

<https://doi.org/10.33919/yldnбу.22.11.2>

Веселина Манева

Правна закрила на секретното изобретение.

Права на изобретателя и на патентоприитежателя

Настоящата статия анализира правния режим на секретното изобретение в действащото законодателство. Изследвана е същността на изключителното право, произтичащо от издадения патент и неговото ограничаване с оглед на защитата на националната сигурност и отбраната на страната. Установено е, че отсъствието на публикация за заявката и на издадения патент е пречка за претендиране на нарушение. Разгледани са хипотезите на „свободното използване“ на патентованото секретно изобретение. Направена е съпоставка между правата на изобретателя, патентоприитежателя и ползвателя на изобретението. Анализирани са разпоредбите, отнасящи се до определяне на възнаграждението на изобретателя. Специално внимание е отделено на реда за разглеждане на жалбите срещу решения за прекратяване на производството в Патентното ведомство и на исканията за обявяване недействителност на секретен патент, като са посочени недостатъците в настоящата законова уредба. Формулирано е предложение de lege ferenda за промяна в закона.

Правната закрила на секретното изобретение установява, от една страна, специфичния режим на създаденото техническо решение, а от друга, поражда редица въпроси, свързани с неговата реализация в националната икономика, и значението му за развитието на науката и техниката в областта на сигурността и отбраната на страната.

1. Същност и правен режим на секретното изобретение

Създаването на технически решения е в основата на формирането и бързото развитие на всяка една икономика. Обаче само тези технически

решения, които са нови, имат изобретателска стъпка и са промишлено приложими съгласно изискванията на чл. 6, ал. 1 от Закона за патентите и регистрацията на полезните модели (ЗППМ)¹, могат да получат патентна закрила. Те са насочени към удовлетворяване на определени обществени потребности както в производството, така и в потреблението или към осъществяване на научно-изследователска дейност. Научният труд се осъществява в три направления: фундаментални изследвания, приложни изследвания и разработки. В зависимост от областта на техниката тези технически постижения се отнасят до различни отрасли на обществения живот.

Една от подсистемите на националното стопанство, чието съществуване, функции и цели са свързани с гарантирането на сигурността и отбраната на страната – това е отбранителното стопанство². В рамките на системата на отбраната съществуват два основни източника на идеи за иновации: на първо място – това са потребностите на въоръжените сили, на второ – наличните, разработени в достатъчна степен технологии, притежание на изследователски звена или индустриални фирми, чието внедряване може да доведе до благоприятни последици за отбранителното стопанство. Потребностите на въоръжените сили се изразяват в наличие на съществени различия между съществуващите и изискваните бойни способности от гледна точка на оценените заплахы за националната сигурност и задачите на въоръжените сили в настоящата среда³.

С приемането на Закона за патентите през 1993 г. беше въведен институтът на „**секретния патент**“ и специалният ред за неговото издаване. В чл. 24, ал. 2 ЗППМ се определя понятието „секретно изобретение“, като това е изобретението, което съдържа класифицирана информация, представляваща държавна тайна. По смисъла на чл. 25 от Закона за защита на класифицираната информация⁴, **класифицирана информация** е „информацията, при която нерегламентираният достъп би създавал опасност за, или би увредил интересите на Република България, свързани с националната сигурност, отбраната, външната политика или защитата на конституционно установения ред“. В Приложение № 1 към Закона е

¹ Закон за патентите и регистрацията на полезните модели, Обн. ДВ, бр. 27 от 2 април 1993 г., в сила от 1 юни 1993 г.;

² Цветков, Ц. Иновации и инвестиции в отбраната. С.: УИ „Стопанство“, 2004, с. 19.

³ Цветков, Ц. Цит съч., с. 15.

⁴ Закон за защита на класифицираната информация, обн. ДВ, бр. 45 от 30 април 2002 г., доп. ДВ, бр. 62 от 5 август 2022 г.

посочен Списък на категориите информация, подлежаща на класификация като държавна тайна, отнасяща се до: отбраната на страната; външната политика и вътрешната сигурност; с икономическата сигурност на страната, като в част III, т. 7 изрично е посочена информацията, относно изобретения или полезни модели, определени като касаещи сигурността и отбраната на страната в съответствие със Закона за патентите.

Съгласно чл. 2 от Закона за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност⁵, **националната сигурност** се дефинира като динамично състояние на обществото и държавата, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред на страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите и основните права и свободи на гражданите, в резултат на което нацията запазва и увеличава своето благосъстояние и се развива, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети.

Отбрана на страната се нарича техниката, военния персонал и изкуството за защита на нация, съюз и територия от външна атака, предотвратяване на щети, човешки или на ресурси или завоюване на територия от противника.

Съдържанието на класифицираната информация в заявеното изобретение предопределя неговия характер и спецификата на правната закрила. Установеният режим на секретните изобретения, респективно на секретните патенти, е въпрос на държавна политика и стратегия. Целта е да бъдат защитени националната сигурност и интересите на страната. Съвременните патентни законодателства задължително въвеждат разпоредби, които регламентират секретните изобретения, с което гарантират сигурността на своите отбранителни интереси.

Следвайки традициите в разпоредбите, въведени още в Закона за изобретенията и рационализациите⁶, отменен с приемането на новия Закон за патентите през 1993 г., чл. 14, б. „з“ указваше, че: „само авторски свидетелства се издават за изобретения, свързани с отбраната и сигурността на страната“. В самостоятелна глава VI бяха уредени изобретенията и рационализациите, които представляват държавна тайна, като редът за тяхното заявяване и режимът на правна закрила се установяваха в

⁵ Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност, обн. ДВ, бр. 61 от 11 август 2015 г., доп. ДВ, бр. 15 от 22 февруари 2022 г.

⁶ Закон за изобретенията и рационализациите, обн. ДВ, бр. 81 от 18 октомври 1968 г.

отделна наредба. Всички въпроси съгласно чл. 61 на изобретателската и рационализаторската дейност, които се отнасят до народната отбрана, се разглеждаха и решаваха от специализиран орган на Министерството на народната отбрана, като последното издаваше и съответния защитен документ – авторско свидетелство или удостоверение за рационализация.

Разпоредби относно секретните изобретения се съдържат във всяко национално патентно законодателство: в § 13 от Патентния закон на Германия, във френския Кодекс за интелектуална собственост, в чл. 20 от Патентния закон на Канада, чл. 22 от Патентния закон на Великобритания, а глава 17 от Патентния закон на САЩ е озаглавен „Секретни изобретения и подаване на заявки в чужбина“. Всяка държава поставя на най-високо ниво интересите на националната си сигурност и на своята отбрана. Израз на тази политика са закрилата и реализацията на секретните изобретения и техническите решения. Те могат да имат за обект въоръжение, изграждане на инфраструктурни обекти, разработване на лекарствени средства, използване на атомната енергия, пречиствателни съоръжения и др. Реализираните на пазара стоки и услуги, свързани с отбранителната индустрия, представляват публични блага, които се потребяват от всички членове на обществото. Държавата носи отговорност за осигуряването на такива блага. От друга страна, развитието на въоръжението на страната зависи от степента на развитие на техническия прогрес.

Съгласно действащото законодателство секретни изобретения могат да бъдат създадени както в системата на Министерство на вътрешните работи (МВР) и Министерство на отбраната (МО) или техни структури, както и в друга организация по договор с тях, така и независимо от тях. Могат да се разграничат следните хипотези във връзка с тяхното заявяване: изобретения, създадени във връзка и по повод изпълнение на служебни задължения на работници и служители от МВР и МО, или по договор за възлагане с тях; заявка, подадена от българско физическо или юридическо лице, като заявителят, по своя преценка, посочва, че изобретението се отнася до отбраната и сигурността на страната; и заявка, по отношение на която впоследствие се установява, че тя съдържа класифицирана информация.

При първата хипотеза, съгласно чл. 5 от Наредбата за секретните патенти⁷, заявките за изобретения се оформят и подават в Патентното ведомство от специализирани патентни звена на двете министерства.

⁷ Наредба за секретните патенти, обн. ДВ, бр. 2 от 2 януари 2009 г.

Министерство на отбраната, като специализиран орган на изпълнителната власт, провежда държавната политика в областта на отбраната. В отбранителното стопанство у нас научните разработки се провеждат единствено в изследователското звено на Министерство на отбраната, в Института за перспективни изследвания в отбраната към Военна академия „Г. С. Раковски“. Институтът извършва стратегически изследвания и анализи в областта на отбраната и националната сигурност. Научни изследвания в тази област се извършват и в други научни и изследователски организации, които не са свързани с Министерство на отбраната. Към подадената заявка задължително се прилага становище, изготвено от звеното в Института по отбрана „Професор Цветан Лазаров“ към МО или от специализираното патентно звено на МВР, което е съгласувано и с Държавната комисия по сигурността на информацията (ДКСИ). Ако впоследствие бъде установено, че заявката не съдържа класифицирана информация, то заявеното изобретение не следва да се разглежда като секретно, а като „служебно изобретение“. Спрямо него ще се приложат разпоредбите на чл. 15 от ЗПРПМ, като издаденият патент ще принадлежи на съответното ведомство или възложител. Във втората хипотеза, такава заявка може да бъде подадена и по инициатива на българско физическо лице с постоянен адрес в Република България или юридическо лице със седалище в страната, като заявителят по негова преценка посочва, че изобретението се отнася до отбраната или сигурността на страната и декларира, че то представлява държавна тайна. Когато след извършената проверка компетентните органи не са определили ниво на класификация за сигурност, Патентното ведомство уведомява заявителя, че предмета на заявката не се отнася до секретно изобретение, и изисква изричното му съгласие тя да се разглежда по общия ред. В случай че такова съгласие не бъде представено в 3-месечен срок, заявката се счита за оттеглена.

Третата хипотеза предвижда, че заявката за изобретение може да бъде подадена и като обикновена заявка. В този случай, съгласно чл. 45а ЗПРПМ по всяка заявка, подадена от български гражданин с постоянен адрес в Република България или юридическо лице със седалище в страната, в 1-месечен срок от датата на подаването ѝ, се извършва проверка дали тя съдържа класифицирана информация. В този случай, при установяване на тази информация, заявителят се уведомява и заявката се засекретява. Органите, компетентни да определят нивото на класификация на сигурността на информацията, както и за премахване нивото на класификация на секретни патенти, са органите със специална компетентност – Минис-

терство на вътрешните работи и Министерство на отбраната – „Институт по отбрана проф. Цв. Лазаров“. Те трябва в 3-месечен срок от получаването на заявката да определят нивото на класификация за сигурност, съгласувано с ДКСИ, след което Патентното ведомство поставя съответен гриф за сигурност: „строго секретно“, „секретно“, „поверително“ и „за служебно ползване“, съобразно изискванията на Закона за защита на класифицираната информация (ЗЗКИ)⁸.

Проверка за наличие на класифицирана информация и определяне нивото на класификация в процеса на експертиза, ex officio, може да поиска и Патентното ведомство, съгл. чл. 4, ал. 3 от Наредбата за секретните патенти, но не по-късно от първата публикация за заявката на 18-я месец.

Заявките за секретни патенти се подават само в Патентното ведомство, като за дата на подаването се счита датата на получаване на изискваните в чл. 34, ал. 2 документи, еднакви за всички изобретения. Заявката се оформя съгласно правилата, установени в действащото патентно законодателство – чл. 35 и сл. и за нея не се заплаща държавна такса. Това изключение е установено и за издаването и поддържането на патента, като Патентното ведомство публикува само неговия номер. Експертиза във ведомството не се извършва. Секретните заявки и секретните патенти се съхраняват в Патентното ведомство, като копия от материалите се

⁸ Съгласно чл. 28, ал. 2 от Закона за защита на класифицираната информация, информацията, класифицирана като държавна тайна се маркира с гриф сигурност, както следва: 1. „Строго секретно“ – в случаите, когато нерегламентиран достъп би застрашил в изключително висока степен суверенитета, независимостта или териториалната цялост на Република България или нейната външна политика и международни отношения, свързани с националната сигурност, или би могъл да създаде опасност от възникване на непоправими или изключително големи вреди, или да причини такива вреди в областта на националната сигурност, отбраната, външната политика или защитата на конституционно установения ред;

2. „Секретно“ – в случаите, когато нерегламентиран достъп би застрашил във висока степен суверенитета, независимостта или териториалната цялост на Република България или нейната външна политика и международни отношения, свързани с националната сигурност, или би могъл да създаде опасност от възникване на труднопоправими или големи вреди, или да причини такива вреди в областта на националната сигурност, отбраната, външната политика или защитата на конституционно установения ред;

3. „Поверително“ – в случаите, когато нерегламентиран достъп би застрашил суверенитета, независимостта или териториалната цялост на Република България или нейната външна политика и международни отношения, свързани с националната сигурност, или би могъл да създаде опасност от възникване на вреди, или да причини такива вреди в областта на националната сигурност, отбраната, външната политика или защитата на конституционно установения ред.

(3) Информацията, класифицирана като служебна тайна, се маркира с гриф за сигурност „За служебно ползване“.

съхраняват в специализираните патентни звена в Института по отбрана към МО и в МВР. В случаите, в които заявките и патентите са с ниво на класификация, по-висока от съответната структура в Патентното ведомство, те се съхраняват в специализираното патентно звено в Института по отбрана и в МВР. Материалите по секретните заявки и патенти не се връщат на заявителите.

Следващата особеност на секретното изобретение се състои в това, че то не трябва да бъде разгласено, поради което за него не се извършва публикация в Официалния бюлетин на ведомството, а върху издадения впоследствие патент се поставя също гриф за сигурност (чл. 24, ал. 6 ЗППМ). Тази забрана е установена и по отношение на информацията за реално достигнатите резултати от неговата реализация. С оглед на спазване на принципа за конфиденциалност в издадения патент или свидетелството за регистрация на полезния модел не се посочва името на изобретателя.

По отношение на секретните изобретения е установена забрана за български физически и юридически лица да патентоват в чужбина такива изобретения съгласно чл. 25, ал. 2 от ЗППМ: „секретни изобретения не се патентоват в чужбина“. Законът в чл. 108, ал. 1 посочва, че „лице, което публикува същността на заявка за секретен патент по чл. 24, извърши заявяване в чужбина при неспазване изискванията на чл. 25, търпи административна санкция – глоба“. Регламентирани са две административни нарушения за: 1. лице, което публикува същността на заявка за секретен патент и 2. лице, което извърши заявяване в чужбина на такова изобретение. В посочената разпоредба законодателят не е достатъчно прецизен в изложените хипотези. Дали това е лице, което публикува, т. е. разкрива същността на заявено секретно изобретение, с цел или във връзка със заявяването му в чужбина, или това могат да бъдат две различни лица, които извършват различни правни действия, едното публикува, а другото, независимо от първото, заявява изобретението в чужбина, като те могат да се отнасят както до едно и също, така и за различни изобретения. Относно първата хипотеза, това лице може да бъде всеки, който има достъп до изобретението или до свързана с него информация. Във втората хипотеза процедурата по патентоване на едно изобретение в чужбина изисква заявителят да е същото лице или негов правопреемник, подало заявката в Патентното ведомство. И в двата случая е налице недобросъвестност в извършените действия: лицето е знаело, че е налице заявка за секретен патент и въпреки абсолютната забрана на чл. 25, ал. 2 то публикува него-

вата същност и/или извършва действия, свързани с неговото патентоване в чужбина.

И в двата случая, при констатиране на нарушенията по чл. 108, ал. 1 ЗПРПМ, председателят на Патентното ведомство, съгласно чл. 108, ал. 3 издава наказателно постановление, с което се налага глоба от 1000 до 20 000 лева. Постановленията могат да бъдат обжалвани пред Софийския районен съд по реда на Закона за административните нарушения и наказания. С оглед защита на националната сигурност на страната, патентоването на български изобретения в чужбина е допустимо едва след извършване на проверката по чл. 45а от Закона и то при положение, че е установено, че заявеното изобретение не съдържа класифицирана информация.

От друга страна, в § 34 от Преходните и заключителни разпоредби на ЗЗКИ, с който се правят изменения и допълнения в чл. 25, ал. 2 от Закона за патентите е посочено, че компетентните органи, които определят нивото на класификация на сигурността на информацията – МВР и МНО, могат да забранят патентоване в чужбина на изобретения, съдържащи такава информация. Тоест обосновава се възможност за преценка на компетентния орган. В този смисъл забраната, установена с чл. 25, ал. 2 от ЗПРПМ няма да има абсолютен, а диспозитивен характер.

2. Патент за секретно изобретение

В Закона е установено, че заявките за секретни изобретения се подават единствено в българското патентно ведомство. Това е органът, който издава и защитния документ – секретен патент, като при неговата публикация не се посочват нито наименованието на изобретението, нито имената на изобретателя и патентоприитежателя, а само неговия номер. Правото да получи патент съгласно чл. 14 от ЗПРПМ принадлежи на лицето, което има право на заявяване. Относно въведеното понятие „секретен патент“, следва да се отбележи, че с оглед на патентната теория той не е достатъчно прецизиран. Думата „патент“ (*patens*) в превод от латински език означава открит, явен, свободен, достъпен. Тя навлиза в патентната терминология от словосъчетанието *litera patens (literae patentes*, мн. ч.) което в превод от латински означава „отворено, открито писмо“. Поради това понятието „патент“ противоречи на понятието „секретен“. Словосъчетанието „секретен патент“ се определя като оксиморон: хем секретен, т. е. таен и същевременно отворен, открит. Би било уместно да се направи

предложение за преформулиране на заглавието на чл. 24 на ЗПРПМ в „Секретно изобретение“.

По отношение на формата на закрила на секретното изобретение в различните национални законодателства е установен различен подход. С оглед на възможността да се получи патент съществуват 3 групи страни, а именно: такива, в които патент не се издава; страни, в които издаването на патент се отлага или спира, и трети – в които се издава патент⁹.

Съгласно чл. 12, ал. 2 ЗПРПМ патентът удостоверява изключителното право на притежателя върху изобретението. Това е имуществено право, насочено към използване на изобретението, разпореждане с патента и същевременно забрана, установена по отношение на всяко трето лице да не нарушава правата на неговия притежател. По-нататък чл. 14, ал. 1 посочва, че „правото на патент принадлежи на лицето, което има право на заявяване на изобретението“. Чрез издаване на защитния документ се установява фактически и юридически монопол в полза на неговия притежател. В същото време чл. 24, ал. 8 от ЗПРПМ указва, че Министерски съвет, като орган на държавна власт, с решение определя лицето, което има право да използва и да се разпорежда със секретен патент, и така осъществява фактически монопол над изобретението. Тази разпоредба сочи, че патентопритежателят не може сам, по своя преценка, да използва и да се разпорежда с изобретението си, независимо от факта, че това е съответното министерство – принципал, осъществяващо юридическия монопол над него. По отношение на едно и също патентовано изобретение фактическият и юридически монопол са несъвместими. Юридическият монопол възниква в полза на МВР и МО, докато фактическият се упражнява от определения с акт на МС ползвател. Използването на изобретението е обвързано и със степента на секретност, която то притежава. В този смисъл патентно-лицензионната политика се осъществява по целесъобразност с оглед на преценката за отбраната и сигурността на страната. Тя обхваща и случаите, при които се преценява и необходимостта от предоставяне на сведения за заявеното или патентовано изобретение на други държави. Следователно по отношение на изключителното право, произтичащо от издадения секретен патент, следва да се отбележи, че то не се упражнява в законоустановения обем. То е лишено от признака „изключителност“ и от белезите, присъщи на абсолютните права. Изключението е установено с оглед на същността на изобретението и информацията, която то съдържа.

⁹ Городев, О. А. Право промышленной собственности: учебник, М., 2011, с. 206.

При секретното изобретение патентоприжателят не може самостоятелно да използва своето техническо решение, както и да се разпорежда с него. В тези случаи изключителното право на собственост е ограничено, но тази хипотеза е изрично регламентирана в закона, а и общественият интерес е този, който определя целта на ограничението. В този смисъл може ли изключителното право, произтичащо от издадения секретен патент, да се определи като правна фикция, доколкото патентоприжателят не разполага с възможността самостоятелно да упражнява своето право на използване на изобретението и на разпореждане с патента? Що се отнася до правото му да забрани използването на изобретението от третите лица, то това правомощие е неосъществимо поради отсъствието на публикации за предмета на използването, т. е. техническото решение. Тъй като изобретението е секретно, т. е. неразкрито и непубликувано, не може да се направи сравнение с него и това решение, което се използва, за да се установи нарушението. Затова при нарушение на изобретение, за което има издаден секретен патент, в случаите, в които нарушителят не е знаел и не би могъл на законно основание да узнае за съществуването му, не би могло да се установи виновно поведение от негова страна и следователно фактическият състав на нарушението.

По отношение на секретните изобретения са неприложими и други законови разпоредби: не може да бъде декларирана лицензионна готовност; не може да бъде предоставена и принудителна лицензия, поради неизползване или недостатъчно използване на патентованото изобретение; не може да бъде сключен лицензионен договор за предоставяне на изключителна лицензия, както и на зависима и на кръстосана лицензия.

Спрямо института на секретния патент би следвало да се прилагат по аналогия и някои от разпоредбите на чл. 20 от ЗППИМ относно **свободното използване** на патентованото изобретение. Това са случаите, в които патентовано изобретение може да се използва за нетърговски цели с оглед на удовлетворяване на лични потребности, ако с това не се нанасят значими материални щети на патентоприжателю. На практика е малко вероятно приложението на тази разпоредба с оглед на естеството на информацията и възможността за осъществяване на техническото решение.

Следващата хипотеза предвижда използване на изобретението за експериментални и научни цели, свързани с предмета на изобретението – продукт или метод на приложение. В този процес е необходимо спазването на изискването за запазване на класифицираната информация. Безспорно,

за да се установи достъп до такова изобретение, следва да се осъществи законоустановената процедура за допуск до информация в същата област и до организацията, в която се осъществява съответната научно-изследователска дейност. В този случай както лицата, така и ползвателите могат да бъдат установени.

На последно място, приложими спрямо института на служебния патент са правилата на „изчерпване на правата“, като законодателно установена форма за ограничаване на юридическия монопол при използване на едно закриляно изобретение, т. е. като легална форма на заобикаляне на препятствията, каквито са защитните документи при свободната търговия. Съгласно чл.20а от ЗПРПМ изключителното право върху изобретение, произтичащо от издадения патент, не се разпростира върху действия със защитения с патент продукт, който е бил пуснат на пазара на територията на Европейското икономическо пространство от притежателя или с негово съгласие. В конкретната хипотеза се имат предвид и случаите, в които даден продукт е пуснат на пазара без съгласие на патентоприетеля (МВР, МО), но е осъществено правомерно, със съответното решение на Министерски съвет.

При разглеждане на правния режим на секретното изобретение основателно се поставя въпросът за **възнаграждението**, което получава или следва да получи самият изобретател. Съгласно установената практика, на създателя на техническото решение, когато е осъществено в резултат на изпълнение на трудови правоотношения или по договор за възлагане, следва да бъде изплатено справедливо парично възнаграждение. Тук по аналогия се прилагат разпоредбите на чл. 15, алинеи 5 и 6 от ЗПРПМ, като се имат предвид реализираната печалба от използването на изобретението и неговата ценност. Както и в случаите, в които възнаграждението е несправедливо с оглед на реално получената печалба и ценността на изобретението, то следва да бъде увеличено (чл. 15, ал. 6 ЗПРПМ). Тези въпроси са уредени в подзаконовни ведомствени нормативни актове. Що се отнася до случаите, в които след подаване на заявката за изобретение в Патентното ведомство по общия ред се установи, че изобретението съдържа класифицирана информация, следва да се включат разпоредби, които да регламентират компенсация на причинените на заявителя вреди в резултат на промяната на статута на изобретението. Необходимо е да се разграничат двете хипотези, а не да се прилагат по аналогия разпоредбите на чл. 15 от ЗПРПМ.

3. Права на изобретателя и права на патентоприетеля на секретно изобретение

Създаването на едно техническо решение е резултат от творческата дейност на човешката личност. Това е естествен процес, който обуславя неповторимия характер на постигнатите резултати. Творческата дейност намира израз в основния конституционен принцип на „свободата на изразяване“, който се определя като фундаментално, естествено право на човека. Той се свързва и с индивидуалните човешки свободи, прокламирани в Декларацията за свободите на човека и гражданина, приета по време на Френската буржоазна революция. Тези принципи намират израз и в разпоредбата на чл. 27 от Всеобщата декларация за правата на човека, приета през 1948 г. от Общото събрание на ООН¹⁰, с който се прогласява правото на всеки човек на закрила на неговите морални и материални интереси, които са резултат от каквото и да е научно, литературно или художествено произведение, на което той е автор. Същевременно, позовавайки се на правото на всеки да работи и твори, и да разполага с резултата от своя труд, обуславящо принципа за „свободата на работа“, се формира и изводът, че резултатът от тази творческа дейност принадлежи на неговия създател¹¹. Върху тези резултати – творчески постижения, възниква изключителното право на собственост за техния създател. Специфичната правна характеристика на това право се предопределя от нематериалната природа на обектите на интелектуална собственост – *res incorporales*. В своята правна същност то е абсолютно право, което установява възможност за техния притежател да използва творческите резултати, да се разпорежда с правата върху тях и да забрани на всяко трето лице да ги използва без неговото съгласие.

В приетата през 1950 г. в Европа Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи¹², не се съдържат разпоредби относно „правото на собственост“. Това право като основно човешко право е включено в Допълнителния протокол към нея (Протокол 1), подписан през 1952 г.¹³, където в член 1 е посочено, че „Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своята собственост. Никой не може да

¹⁰ Декларацията е приета с Резолюция 217 А (III) на Общото събрание на ООН на 10.12.1948 г.

¹¹ На това разбиране се формира „трудова теория за собствеността“, извеждаща правото на труд, на Джон Лок и на Теорията за личната собственост на Георг Хегел (бел. автора).

¹² Европейска Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи от 1950 г., ратифицирана със закон, приет от НС на 31 юли 1992 г., ДВ, бр. 66 от 14 август 1992 г.

¹³ Протокол 1, подписан през 1952 г., ратифициран със закон, приет от Народното събрание на 31 юли 1992 г., ДВ, бр. 66 от 14 август 1992 г.

бъде лишен от нея, освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право“. Тази разпоредба кореспондира на нормата на чл. 17, ал. 3 от Конституцията на Република България, която сочи, че частната собственост е неприкосновена, т. е. че всяко незаконно посегателство срещу нея е недопустимо. Едновременно с това всяко национално законодателство свободно определя обхвата на правата, които формират правото на собственост. В него се включват и правата на интелектуалната собственост. От друга страна, по-нататък в Протокола се посочва, че: „държавите имат правото да въведат такива закони, каквито считат за необходими за осъществяването на контрол и ограничение върху ползването на собствеността в съответствие с общия интерес“. В този смисъл, въпреки абсолютния характер на изключителното право, в националните законодателства са въведени разпоредби, които ограничават това право. Такива хипотези откриваме в Закона за патентите и регистрацията на полезните модели – чл. 15 – служебното изобретение, чл. 20 – ограничаване на действието на патента, чл. 32 – принудителната лицензия; в Закона за промишления дизайн – чл. 20, в Закона за авторското право и сродните му права – чл. 24 – хипотезите на свободното използване на произведенията¹⁴. В тези хипотези се формира едно противоречие, от една страна, това е идеята за индивидуалната свобода на личността и творчеството, а от друга – тази за собствеността, стремежът на човек да запази „фактическото владичество върху продукта на своя труд. И тук именно идеята за индивидуалната свобода се прелива в тая за собствеността. И двете идеи изхождат от правата на човека и гражданина, и то идеята за собствеността като производна на индивидуалната свобода“¹⁵.

Във връзка с това създаването на секретно изобретение, използването и разпореждането със секретния патент са израз на държавната политика, намерила разрешение в съответното законодателство. При нея общественият интерес, воден от защитата на националната сигурност и отбраната на страната, изместват индивидуалния интерес на личността. При тази правна конструкция отличаваме изобретателят, чието име не се посочва нито в заявката, нито в издадения защитен документ; патенто-

¹⁴ Закон за промишления дизайн, обн., ДВ, бр. 81 от 14 септември 1999 г. в сила от 15 декември 1999 г.; Закон за авторското право и сродните му права, обн. ДВ, бр. 56 от 29 юни 1993, в сила от 1 август 1993 г.

¹⁵ Кацаров, К. Материална основа и правна природа на индустриалната собственост. С.: Придворна печатница, 1929, 160–161.

притежателят – в лицето на държавния орган – МВР и МО; и ползвателят на техническото решение, определен с решение на централен орган на държавно управление.

4. Промяна в статута на секретното изобретение и в издадения патент

Статутът на секретното изобретение може да бъде променен. Това са случаите, при които съгласно чл. 24, ал. 9 от ЗППМ нивото на класификация се премахва. Специализираните патентни звена в Института по отбрана „Професор Цветан Лазаров“ към министъра на отбраната и на Министерството на вътрешните работи ежегодно преразглеждат решенията относно секретните заявки и издадените секретни патенти и уведомяват писмено Патентното ведомство при становище за промяна на нивото на класификация. Ведомството съобщава на заявителя или притежателя за настъпилите промени. След изтичане на 3 месеца и заплащане на съответните такси Патентното ведомство предприема действия за извършване на публикация, с което се разкрива същността на изобретението. От този момент нататък патентът следва установената в закона процедура за всички действащи на територията на страната патенти. За патентоприитежателя възниква задължението за плащане на годишните патентни такси.

Промяна и премахване на нивото на класификация на сигурност на информацията може да бъде поискано както от заявителя, така и от патентоприитежателя. Тази възможност обаче е неотнoсима спрямо Министерството на отбраната и Министерството на вътрешните работи. Искането се разглежда в 3 месечен срок от компетентните органи – Института по отбрана и/или МВР, като уведомяват Патентното ведомство за становището си, което променя или премахва нивото на класификация. За тези действия ведомството уведомява заявителя и патентоприитежателя.

5. Спорове

В настоящата правна уредба относно секретния патент остава неизяснен редът за разглеждане на споровете във връзка с подаване на жалби срещу решения на Патентното ведомство за прекратяване на производството по заявка за секретен патент и на искания за обявяване на недействителност на издаден секретен патент. В чл. 24, ал. 7 от ЗППМ е посочено, че жалбите и исканията се разглеждат от Софийския градски съд по реда на Административнопроцесуалния кодекс при закрити врата.

Както Гражданският процесуален кодекс, така и Административнопроцесуалният кодекс не предвиждат разпоредби за разглеждане на исково производство по обжалване на административен акт. Такава процедура е недопустима и противоречи както на гражданскоправната, така и на административноправната теория и практика. Решенията на председателя на Патентното ведомство в своята правна същност са индивидуални административни актове, като за тях е предвиден административен ред за обжалването им по реда на Административнопроцесуалния кодекс пред Административния съд – град София. Исканията за обявяване на недействителност на издадените защитни документи са от компетентност на Патентното ведомство и постановените от председателя решения по спора подлежат на съдебен контрол по реда на АПК. *De lege ferenda* законодателят следва да прецизира тази разпоредба, като се разграничат двете процедури – по жалбите и по исканията и се установи производство в съответствие с действащото индустриално законодателство (относно изобретения, полезни модели, марки и промишлени дизайни). В съответствие с изложеното следва да се посочи разпоредбата на чл. 11 от Наредбата за секретните патенти, където с оглед на естеството на постановения акт, като индивидуален административен акт, е посочено, че „съобщенията за класифициране и отказите за промяна и/или премахване нивото на класификация подлежат на обжалване пред Административния съд – София“.

Съображенията и анализите, изложени дотук, са относими и за полезните модели.

С оглед на направените констатации и формираните изводи би могло да се обобщи, че действащата нормативна уредба относно секретния патент е добра правна рамка, която урежда неговата специфична закрила. Посочените разпоредби обаче изискват актуализиране на цялостния процес, свързан със създаването и реализацията на техническите решения в областта на отбраната и сигурността на страната, както и отстраняване на погрешните постановки в предвидения ред за обжалване на актовете на Патентното ведомство. Отсъствието на съдебна практика в известна степен затруднява осъществяването на тези промени.